

ГРОШІ, ФІНАНСИ І КРЕДИТ

УДК 338.3

DOI: <https://doi.org/10.32782/2224-6282/181-33>**Петик Л.О.**кандидат економічних наук, доцент,
Львівський національний університет імені Івана Франка**Фелісеєв В.А.**студент,
Львівський національний університет імені Івана Франка**Petyk Lyubov, Felisieiev Vitalii**

Ivan Franko National University of Lviv

ДІЛОВА АКТИВНІСТЬ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ

В сучасних умовах ефективне функціонування підприємств є важливим фактором забезпечення національної економіки. Тому оцінка ділової активності та пошук методів її забезпечення є актуальною для дослідження. Наведено основні трактування поняття «ділова активність», її основні кількісні та якісні характеристики. Визначено вплив ділової активності на функціональність підприємств, основні зовнішні та внутрішні чинники, які впливають на рівень ділової активності. Розглянуто сутність «золотого правила економіки», його вплив на рівень ділової активності підприємства. Досліджено методологічні аспекти аналізу ділової активності, проведено аналіз рівня ділової активності промислових підприємств України за 2016-2020 роки, використовуючи коефіцієнти оборотності активів. Визначено основні проблеми, які можуть спричинювати зниження рівня ділової активності. Виявлено, що основною проблемою забезпечення ділової активності є військові дії в результаті українсько-російської війни, досліджено вплив чинника на функціональність підприємств. Визначені основні шляхи забезпечення ділової активності підприємства в сучасних умовах на основі опитувань підприємців та плану економічного відновлення України, запропонованого Міністерством економіки.

Ключові слова: ділова активність, підприємство, активи, кредиторська заборгованість, дебіторська заборгованість, оборотність, ефективність діяльності.

BUSINESS ACTIVITY OF INDUSTRIAL ENTERPRISES OF UKRAINE

The main purpose of this work is to determine the peculiarities of the business activity of industrial enterprises of Ukraine in modern realities and to find ways to increase it. The main interpretations of the concept of "business activity", its main quantitative and qualitative characteristics have been studied. It was determined that business activity is a complex characteristic of the efficiency of the external and internal activity of the enterprise, which is built on the basis of its quantitative and qualitative indicators and reflects the efficiency of the use of all available resources (financial, material, intangible, labor), position on the market, its image and economic potential enterprises. The relevance of research in modern realities, the need to assess business activity is revealed. The impact of business activity on the functionality of enterprises, the main external and internal factors that affect the level of business activity are determined. The essence of the "golden rule of economics", its influence on the level of business activity of the enterprise is considered. It was determined that the higher the rate of growth of net income from the sale of products at the enterprise than the rate of growth of the value of assets, the higher the level of business activity will be. The methodological aspects of the analysis of business activity were studied, the analysis of the level of business activity of industrial enterprises of Ukraine for the years 2016-2020 was carried out, using asset turnover ratios. The business activity of the enterprise in the financial aspect is primarily manifested in the speed of rotation of its liabilities, assets and their components. The importance of turnover indicators is explained by the fact that turnover characteristics largely determine the level of efficiency and profitability of the enterprise. The main problems that can cause a decrease in the level of business activity have been identified. It was revealed that the main problem of ensuring business activity is military operations as a result of the Ukrainian-Russian war, the influence of the factor on the functionality of enterprises was investigated. The main ways of ensuring the business activity of the enterprise in modern conditions have been determined on the basis of surveys of entrepreneurs and the plan of economic recovery of Ukraine proposed by the Ministry of Economy.

Keywords: business activity, enterprise, assets, payables, receivables, turnover, efficiency of activity.

JEL classification: C13, D24, E60, G31, G32

Постановка проблеми. В сучасних умовах головним завданням будь-яких суб'єктів господарювання є забезпечення якомога більшої ефективності функціонування підприємства, що покращить як розвиток самого суб'єкта господарювання, так і національної економіки в цілому. Кризові явища та нестабільність

економічного стану змушують підприємства приймати управлінські рішення, які є найбільш раціональні та ефективні для забезпечення стійкого положення на ринку. Для того, щоб забезпечити такий результат, який би забезпечив економічний розвиток суб'єкта господарювання в таких економічних умовах, потрібно зна-

йти найбільш оптимальне поєднання наявних ресурсів підприємства та обсягу благ, що виробляється за їх рахунок.

Саме таке завдання поставлено перед українською економікою в сучасних реаліях. Останні кілька років Україна перебуває в особливо нестійкому економічному середовищі, що зумовлене рядом факторів, спричинений як нестійким економічним становищем у світі, так і переліком факторів у національній економіці, а саме політичних, фінансових, соціально-демографічних, екологічних та інших. Економічна криза, пандемія, а згодом і початок військових дій змушують щодня стикатися з вимушеними заходами, які повинні забезпечувати безперервне ефективне функціонування економіки. Тому і суб'єкти господарювання змушені безупинно пристосовуватися до нових економічних реалій, визначати найбільш ефективні напрями розвитку бізнесу, досліджувати та покращувати такі інструменти діяльності підприємства як за мінімального рівня ризику та найбільш ефективного вкладання ресурсів забезпечувати найбільш стійку позицію на ринку, підтримання рівня фінансової незалежності на досить високому рівні з одночасним забезпеченням виконання тактичних та стратегічних завдань підприємства, поставлених при його створенні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням та вивченням проблем ділової активності як комплексної характеристики ефективності функціонування підприємств займалася низка вітчизняних та зарубіжних вчених. Вагому увагу питанням сутності ділової активності підприємства та удосконалення методики її фінансового аналізу приділено у працях, як відомих зарубіжних так і вітчизняних науковців, а саме таких як О.М. Анісімова, Є.Ю. Антипенко, Ю.А. Бріггем, В.В. Варавка, М.П. Войнаренко, О.А. Гарасюк, О.О. Горошанська, Б.Є. Грабовецький, О.А. Гринькевич, М.Ю. Ігнатенко, Н. Б. Кащена, Г.І. Кіндрацька, Л.О. Коваленко, Р.О. Костирко. Було проаналізовано, що в основному науковці зосереджують на аналізі поточного рівня ділової активності підприємства, порівнюючи з минулими періодами, при цьому не враховуючи майбутні періоди. Прогнозування є важливим аспектом аналізу, що допоможе визначити тактичні та стратегічні цілі підприємства та економіки в цілому.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є визначення особливостей ділової активності промислових підприємств України з початком воєнного періоду та пошук шляхів її забезпечення.

Виклад основного матеріалу. Ділова активність – це комплексна характеристика, що охоплює різні аспекти діяльності підприємства. У широкому розумінні ділова активність означає зусилля, спрямовані на просування підприємства на ринках продукції, праці, капіталу [1, с. 310].

Термін “ділова активність” почав використовуватися у вітчизняній обліково-аналітичній літературі порівняно недавно у зв'язку з впровадженням широко відомих у різних країнах світу методів аналізу фінансової звітності на основі системи аналітичних коефіцієнтів. У контексті аналізу фінансово-господарської діяльності цей термін розуміють вужче – як поточна виробнича й комерційна діяльність підприємства. У цьому випадку словосполучення “ділова активність” являє собою, можливо, не цілком вдалий переклад

англомовного терміну “business activity”, який якраз і характеризує відповідну групу коефіцієнтів з системи показників оцінки фінансового стану суб'єктів підприємницької діяльності. За Гарасюк О.А. ділова активність підприємства – це комплексна характеристика, яка втілює різні аспекти діяльності підприємства і визначається такими критеріями, як місце підприємства на ринку, репутація, інноваційно-інвестиційна діяльність, конкурентоспроможність. Заїкіна О.О. визначає дану категорію як весь спектр зусиль, спрямованих на просування підприємства на ринках продукції, праці, капіталу [2].

Підсумувавши дослідження науковців [3], можна зробити певні висновки про визначення терміну «ділова активність». Ділова активність – це комплексна характеристика ефективності зовнішньої та внутрішньої діяльності підприємства, яка побудована на основі його кількісних та якісних показників та відображає ефективність використання всіх наявних ресурсів (фінансових, матеріальних, нематеріальних, трудових), позицію на ринку, його імідж та економічний потенціал підприємства.

Оцінка ділової активності передбачає визначення результативності діяльності суб'єкта господарювання шляхом застосування комплексної оцінки ефективності використання виробничих і фінансових ресурсів, що формують оптимальне співвідношення темпів зростання основних показників, а також зумовлюють проміжні та кінцеві результати діяльності. Аналіз ділової активності підприємства здійснюється шляхом розрахунку таких основних показників (коефіцієнтів) [4]:

- коефіцієнт оборотності активів;
- коефіцієнт оборотності власного капіталу;
- коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості;
- коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості;
- тривалість обертів дебіторської та кредиторської заборгованостей;
- коефіцієнт оборотності матеріальних запасів;
- коефіцієнт оборотності основних засобів (фондо-віддачі);
- період обороту чистого робочого капіталу.

Нижче наведено розрахунок основних показників оцінки рівня ділової активності промислових підприємств України в довоєнний період згідно даних Державної служби статистики України:

Проаналізувавши наведені показники, можна зробити висновок про позитивну тенденцію до зростання рівня ділової активності. Зростання рівня оборотності активів свідчить про ефективне використання активів та про більшу кількість проданих товарів і послуг за досліджуваній період на кожну гривню використаних активів. Також це означає прискорення кругообігу засобів підприємства, частіше здійснюється виробничий цикл, який окупується та дає прибуток. Високе значення коефіцієнта оборотності власного капіталу свідчить про ефективне використання капіталу власників. Значення коефіцієнта вказує на те, скільки товарів та послуг було продано на кожну гривню залучених від власників коштів. Позитивна тенденція показника оборотності дебіторської заборгованості в середньому свідчить про прискорення сплати заборгованості підприємствам, скорочення комерційного кредиту, що

Таблиця 1

Основні показники ділової активності промислових підприємств України за 2016–2020 р.

Показник	2016	2017	2018	2019	2020	Тенденція
Коефіцієнт оборотності активів	0,83	0,90	0,95	0,89	0,87	Зростання
Коефіцієнт оборотності власного капіталу	4,38	5,13	5,04	3,55	4,11	Зменшення
Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості	2,33	2,42	2,66	2,72	2,51	Зростання
Тривалість обертів дебіторської заборгованості	155	149	136	133	143	Зменшення
Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості	2,21	2,39	2,47	2,47	2,39	Зростання
Тривалість обертів кредиторської заборгованості	163	151	146	146	151	Зменшення
Коефіцієнт оборотності матеріальних запасів	4,28	4,50	4,67	4,80	4,99	Зростання

Джерело: розроблено авторами за даними [5]

надається підприємством своїм контрагентам. Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості тримається приблизно на одному рівні, помічається незначне зростання.

Формування ділової активності є складним процесом, який реалізується на багатьох етапах функціонування підприємства. В цей процес залучаються не тільки кількісні показники, але і якісні. Аналізуючи проблеми формування ділової активності підприємства, можна виділити декілька основних груп факторів впливу:

- економічні (події, які впливають на національну економіку, економічний потенціал підприємств);
- соціальні (кадрові проблеми підприємства, формування попиту на продукцію, зниження купівельної спроможності населення та психологічні фактори);
- організаційні (раціональна побудова організаційної та управлінської структури підприємств, ефективність прийняття управлінських рішень);
- методичні (актуальність сучасної методики оцінювання ділової активності підприємства);
- нормативно-правові (відсутність законодавства, яке б регулювало ділову активність підприємства).

Проте в сучасних реаліях основною проблемою забезпечення ділової активності промислових підприємств є військові дії, які спричинені українсько-російською війною та перешкоджають роботі підприємств. За місяць війни український бізнес втратив більше, ніж за два роки пандемії. Обсяг завданої шкоди та довгострокові наслідки оцінити важко, адже бойові дії на території країни тривають. Згідно оцінки Національного банку України, внаслідок бойових дій економіка втрачає близько 50% ВВП, яке б потенційно могло б бути вироблене. Не враховуючи витрат від руйнування, щодня втрачається понад 50 млрд грн. Згідно оцінки МВФ дані втрати сягають близько 35% ВВП. Чимало підприємств опинилися в районах активних бойових дій і змушені були евакуюватися в більш безпечні регіони або припинити роботу. Всі фактори в сукупності також вплинуть і на рівень ділової активності промислових підприємств. Тому після закінчення військових дій підтримка промислових підприємств стане необхідністю.

Не менш важливим аспектом є прогнозування рівня ділової активності. Правильна оцінка та прогноз дозволять раціонально побудувати тактичні та стратегічні цілі, забезпечивши збільшення прибутковості підприємства. Прогнозування можна робити на основі статистичних даних, розрахунків або на основі опитувань. Збір статистичних даних воєнного періоду ускладнюється тим, що досі тривають бойові дії на території країни, тому оцінка рівня ділової актив-

ності була проведена на основі індексу очікувань ділової активності. Щомісячний індекс очікувань ділової активності (ЮДА) – інструмент оперативної оцінки та відстеження тенденцій розвитку економіки. Індекс розраховується на основі опитувань українських підприємств реального сектору економіки [6]. Бізнес у червні негативно оцінив перспективи своєї економічної діяльності, зважаючи на продовження інтенсивних бойових дій у війні з росією, зруйновані потужності та ланцюги постачання, блокування портів та пошкодження транспортної інфраструктури, дорожчання енергоносіїв та зростання виробничих витрат підприємств, погіршення інфляційних очікувань. Про це свідчить індекс очікувань ділової активності (ЮДА), який надав Національний банк. За червень 2022 року він становив 41.3 за рівноважного значення 50.0. Проте до вересня бізнес почав адаптуватися до сучасних умов. Даний показник зріс до 46.1. Проте дане значення є нижчим за рівноважне, що свідчить про негативні очікування щодо рівня ділової активності. Таким чином, можна стверджувати про зниження ділової активності підприємств у 2022–2023 році. Тому стратегія підприємств повинна бути спрямована на швидке відновлення втрачених можливостей.

Принципи забезпечення ділової активності в контексті останніх подій повинні бути побудовані на відновленні функціональності підприємств. Важливим фактором є підтримка у вигляді державного фінансування та залучення інвестиційних ресурсів.

Згідно опитування підприємств Європейською Бізнес Асоціацією [7], необхідними державними заходами для швидкого відновлення роботи підприємств є:

- зменшення податкового навантаження, введення стимулюючої податкової політики;
- фінансова допомога банків (кредитування за мінімальними ставками);
- фінансова допомога міжнародних фондів;
- повне перезавантаження системи вищої освіти, актуалізація профілів, за якими держава навчає студентів;
- викорінення корупції;
- програми підтримки малого та середнього бізнесу;
- створення нової структури економіки, перехід від сировинно-аграрного типу економіки до технологічного.

Також Міністерство економіки, провідні експерти та бізнес-асоціації працюють над планом економічного відновлення України і готові залучати громадський сектор до формування цього документу [8]. План базується на дев'яти основних принципах, які повинні забезпечувати відновлення та розвиток всіх провідних галузей економіки: зовнішня торгівля, логістика,

переробна промисловість, енергетика, видобувна промисловість та інші. Для втілення в життя масштабних проектів потрібно розвивати партнерство з країнами Великої сімки та ЄС в режимі трансферу технологій і доступу до фінансових ресурсів. Одним із ключових підходів може стати надання державами гарантій своїм компаніям для інвестування в Україну.

Висновки. Ділова активність є економічною категорією, яка дозволяє оцінити ефективність та еконо-

мічний потенціал підприємства за допомогою системи якісних та кількісних показників. Сучасна економічна криза, спричинена військовими діями, спричинила зниження рівня ділової активності промислових підприємств України. Для оптимізації поточної економічної ситуації підприємства потребують підтримки як від державних органів, так і від іноземних інвесторів. Дана тема є актуальна в сучасних реаліях та потребує подальшого вивчення.

Список використаних джерел:

1. Тютюнник Ю.М., Дорогань-Писаренко Л.О., Тютюнник С.В. Фінансовий аналіз: навчальний посібник (2-ге видання, змінене і доповнене). Полтава : Видавництво ПП «Астрая», 2020. 434 с.
2. Приймак С.В. Ділова активність як фактор зростання економічного потенціалу підприємства. *Збірник тез звітної наукової конференції Львівського національного університету імені Івана Франка за 2017 рік (електронне видання)*. Львів, ЛНУ ім. І. Франка, 2018. С. 121–125.
3. Ткаченко Є.Ю., Зінченко В.В. Поняття ділової активності підприємства та напрями її підвищення. *Біоекономіка як ключовий фактор розвитку виробництва та екологізації промислового регіону* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (26-27 листопада 2020 року, м. Запоріжжя). Запоріжжя : Наук. ред. Н.Г. Метеленко. 2020. С. 272–275.
4. Ніка Х.В., Петренко О.П. Оцінка ділової активності підприємства. *The 4th International scientific and practical conference «Modern research in world science»* (July 10–12, 2022) Львів, 2022. С. 954–958.
5. Статистичний збірник «Діяльність суб'єктів господарювання» за 2020 рік. Державна служба статистики України. URL: <https://ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 21.10.2022).
6. Індекс очікувань ділової активності підприємств: веб-сайт Національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/open-data/api-dev> (дата звернення: 21.10.2022).
7. Майбутнє українських компаній після війни: Європейська Бізнес Асоціація. URL: <https://eba.com.ua/> (дата звернення: 21.10.2022).
8. План економічного відновлення України. Інформаційне управління офіційного вебпорталу парламенту України. URL: <https://www.rada.gov.ua/news/razom/222325.html> (дата звернення: 21.10.2022).

References:

1. Tiutiunyyk Yu.M., Dorohan-Pysarenko L.O., Tiutiunyyk S.V. (2020) Finansovyi analiz: navchalnyi posibnyk (2-he vydannia, zminene i dopovnene) [Financial Analysis: A Study Guide (2nd Edition, Revised)]. Poltava: Vydavnytstvo PP «Astraiia» (in Ukrainian).
2. Pryimak S.V. (2018) Dilova aktyvnist yak faktor zrostantia ekonomichnoho potentsialu pidpriemstva [Business activity as a factor in the growth of the economic potential of the enterprise]. *Zbirnyk tez zvitnoi naukovoї konferentsii Lvivskoho natsionalnoho universytetu imeni Ivana Franka za 2017 rik (elektronne vydannia)*. Lviv, LNU im. I. Franka, 2018. pp. 121–125. (in Ukrainian)
3. Tkachenko Ye.Iu., Zinchenko V.V. (2020) Poniattia dilovoi aktyvnosti pidpriemstva ta napriamy yii pidvyshchennia [Concept of business activity of the enterprise and directions of its improvement] *Proceedings of the Bioekonomika yak kluchovyi faktor rozvytku vyrobnytstva ta ekolohizatsii promyslovoho rehionu : materialy Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii (26–27 November 2020 roku, m. Zaporizhzhia)*. Zaporizhzhia: Nauk. red. N.H. Metelenko. pp. 272–275. (in Ukrainian)
4. Nika Kh.V., Petrenko O.P. (2022) Otsinka dilovoi aktyvnosti pidpriemstva [Assessment of business activity of the enterprise]. *The 4th International scientific and practical conference «Modern research in world science»* (July 10–12, 2022) Lviv. pp. 954–958.
5. Statystychnyi zbirnyk «Diiialnist subiektiv hospodariuvannia» za 2020 rik. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy [Statistical collection "Activity of business entities" for 2020. State Statistics Service of Ukraine]. Available at: <https://ukrstat.gov.ua/> (accessed October 21, 2022).
6. Indeks ochikuvan dilovoi aktyvnosti pidpriemstv: veb-sait Natsionalnoho banku Ukrainy [Index of expectations of business activity of enterprises: website of the National Bank of Ukraine]. Available at: <https://bank.gov.ua/ua/open-data/api-dev> (accessed October 21, 2022).
7. Maibutnie ukrainyskykh kompanii pislia viiny: Yevropeiska Biznes Asotsiatsiia [The future of Ukrainian companies after the war: European Business Association]. Available at: <https://eba.com.ua/> (accessed October 21, 2022).
8. Plan ekonomichnoho vidnovlennia Ukrainy. Informatsiine upravlinnia ofitsiinoho vebportalu parlamentu Ukrainy [Plan of economic recovery of Ukraine. Information management of the official web portal of the Parliament of Ukraine]. Available at: <https://www.rada.gov.ua/news/razom/222325.html> (accessed October 21, 2022).